

MACIEJ WOŹNICZKA

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA ETYKÓW

W dniach 9-11 XII 1991 odbyła się w Uniwersytecie Warszawskim Ogólnopolska Konferencja Etyków. W konferencji wzięli udział przedstawiciele kilkudziesięciu uczelni oraz inne osoby zainteresowane jej problematyką. Jej celem była próba określenia obecnej sytuacji etyki polskiej oraz rozważenie możliwości integracji środowiska etyków polskich.

W referacie wprowadzającym dr hab. Ludmiła Łapińska zwróciła uwagę na to, że charakterystyczny dla kultury europejskiej konflikt moralnej i pragmatycznej linii rozumowania jest szczególnie ostry w Polsce, „tym skansenie wartości XIX wieku”. Powodem tego jest nasza historia. Obecnie — gdy etos „Solidarności” okazał się szlachetną fantasmagorią, gdy uczciwość bywa utożsamiana z poczciwością, naiwością i niezaradnością — etycy milczą i nikt ich o zdanie nie pyta, a hasła moralne są traktowane utylitarnie przez polityków i dziennikarzy. Milczenie polskich etyków jest w pewnej mierze efektem kryzysu teoretycznego w etyce oraz zaniku etosu środowiska akademickiego. Idea „inteligencji” wyeliminowała ideę „mądrości”, dla której ważna jest zarówno wiedza, jak i postawa moralna. „Dotyczy to zwłaszcza filozofii, bo przecież filozofia to miłość mądrości. Pojawia się bowiem pytanie: czy współcześni filozofowie kochają jeszcze mądrość, czy już tylko kochają inteligencję i karierę?” (...) „Polscy mistrzowie przedwojennych szkół filozoficznych powoli odchodzą do historii nauki polskiej. 45 lat socjalizmu wykształciło nowe grono socjalistycznych filozofów, dla których triada: Prawda, Dobro i Piękno znaczyła niewiele w porównaniu z dialektyczną historią proletariatu. Teraz tacy filozofowie na ogół milczą, ale mocą solidarnościowej ustawy o szkolnictwie wyższym zachowań pełnię władzy jako kierownicy katedr lub członkowie rad wydziałów, w których stanowią większość”. Autorka, przypominając o dokonaniach szkoły Lwowsko-Warszawskiej poddała krytyce dychotomiczny sposób myślenia o etyce i wyraziła przekonanie, że „można uprawiać etykę bez odwoływania się do założeń religijnych i że niekoniecznie musi to być marksizm”. Podkreśliła przy tym, że obecnie zdarza się, iż etyki uczą osoby nie posiadające żadnego przygotowania teoretycznego, a zatem konieczne jest rozważenie pytania o minimum kwalifikacji wymaganych od nauczycieli etyki.

Dr Stanisława Grabska (teolog moralny, KIK Warszawa) w wystąpieniu: *Uwagi na temat sytuacji moralnej społeczeństwa polskiego* jako jeden ze skutków totalitaryzmu komunistycznego wymieniła: „wychowanie do antywartości”, tj. bierności, minimalizmu, deprecjacji prawa. Zdegradowana i zniszczona została etyka społeczna, etyka pracy, etyka gospodarności. Wg Autorki przemiany w etyce chrześcijańskiej zmierzają w kierunku

ku rezygnacji z etyki jurydycznej (prawo mówi co jest dobre), na rzecz etyki wolności. Jest to zgodne z naukami Jana Pawła II.

Dr Barbara Urgacz (socjolog, PAN) w referacie: *Osoba i drugi* przedstawiła typy relacji między wartościami funkcjonującymi w kulturze wiejskiej i wyróżniła następujące określniki aksjologiczne: wartości, antywartości i dynamizmy. Auorka przedstawiła funkcjonowanie osoby jako trud kreowania własnego realnego porządku wartości poprzez odwzorowanie archetypu porządku idealnego. Wg Autorki, spotkanie „osoba-drugi” realizuje się poprzez różne style relacji kulturowych.

Dr Magdalena Środa (IF UW) w referacie *O kształtowaniu się, przemianach i stanie moralności publicznej stwierdziła*, iż brak jest jakiegokolwiek moralności życia publicznego. Polska moralność ma charakter spirytualistyczny, objawiający się poprzez typ konstrukcji, sposób uprawiania, język. Powoduje to jej całkowitą nieprzekładalność na problemy realnych zdarzeń. Historiozoficzna polityka i maksymalistyczna etyka (tj. deklaracyjny idealizm i moralny absolutyzm typu religijnego), powodują w istocie alienację moralności z życia codziennego, czego efektem jest hipokryzja, cynizm i ogólna narodowa schizofrenia. Brak moralności życia społecznego jest wynikiem: 1. Etośu moralności szlacheckiej, z jej niechęcią do cnót mieszczańskich i indywidualizmu typu liberalnego; 2. Tradycji katolickiej, z jej maksymalizmem i opresywnymi formami wychowania; 3. Mentalności posttotalitarnej wraz z nawykiem bierności i braku odpowiedzialności.

Gościem konferencji był były premier Tadeusz Mazowiecki, który stwierdził, iż cechą obecnej walki politycznej w Polsce są liczne i poważne przekłamania. „Problem *grubej kreski* został potraktowany instrumentalnie i odpowiednio zmistyfikowany dla doraźnych celów politycznych. Polska władza jest obecnie w trudnej sytuacji, ponieważ istnieje głębokie poczucie niesprawiedliwości związane z bezkarnością ludzi odpowiedzialnych za praktyki komunizmu a nie ma odpowiednich środków prawnych pozwalających wymierzyć sprawiedliwość”. T. Mazowiecki podkreślił, że winni czynów przestępczych muszą być ukarani zgodnie z prawem, ale nie wolno stosować zasady odpowiedzialności zbiorowej ani łamać reguły orzekającej, iż prawo nie działa wstecz.

Prof. Ija Lazari-Pawłowska stwierdziła, iż moralnie zasadna wydaje się być jedynie postawa działań niesformalizowanych, tj. tworzenie opinii, apelowanie do sumień, oczekiwanie, że byli decydenci sami zgłoszą rezygnację itp. Stanowisko to poparli inni dyskutanci twierdząc, że niezaspokojona potrzeba sprawiedliwości jest ceną, jaką należy zapłacić za szlachetność i godność przemian. T. Mazowiecki podkreślił, że odcięcie się od przeszłości nie jest tożsame z postulatem bierności i zgodą na istniejące *status quo*, ale opowiedział się za nadrzędnością wartości moralnych w porównaniu z wartościami politycznymi. Oznacza to, że nie makiawelizm, ale sokratyzm (mądrość i godność) winien być wskazówką dla podejmowanych działań.

Drugi dzień obrad był poświęcony problemom teoretycznym.

Prof. Marek Fritzhand w referacie *Etyka globalna a kwestia narodowa* przedstawił propozycję etyki globalnej, która może być odpowiedzią na zagrożenia stwarzane przez współczesną cywilizację. Idea światowej wspólnoty zawierająca system zaleceń i norm odnoszących się do ludzkości, nie przeciwstawia się etykom narodowym. Tylko nacjonalistyczna wersja etyki narodowej może być źródłem niespójności w etyce globalnej. Etyka narodowa o charakterze patriotycznym, doceniająca znaczenie narodów

dla rozwoju ludzkości, umożliwia integrację w obrębie etyki globalnej. W konstrukcji etyki globalnej należy uwzględnić postulaty etyki humanistycznej i etyki technologicznej.

Dr hab. L. Łapińska w referacie *Paraliż metodologiczny etyki* wprowadziła rozróżnienie trzech modeli teoretycznych przyjmujących różne założenia dotyczące: poznania, aksjologii i statusu sądów moralnych. Konsekwentne rozumowanie w ramach modelu I (absolutyzm, obiektywizm, dogmatyzm) oraz modelu III (agnostycyzm, subiektywizm, relatywizm) wyklucza możliwość rozstrzygania sporów moralnych. Zakwestionowanie tych założeń umożliwia przedstawienie kategorycznie odmiennego modelu teoretycznego II (hipotetyzm, relacjonizm, asertoryzm), który uchyla tradycyjne problemy — a właściwie pseudoproblemy — etyki. Dotyczy to zwłaszcza zarzutu błędu naturalistycznego ze strony intuicjonizmu oraz zarzutu perswazyjności rozumowania moralnego ze strony naturalizmu. Model II w nowy sposób ujmuje problem kryteriów prawomocności rozumowania moralnego oraz możliwości rozstrzygania sporów moralnych.

Dr Janusz Sekuła (WSP-R Siedlce) przedstawił referat pt. *Naturalne i urojone koneksje etyki, czyli próba uchwycenia sytuacji etyki w Polsce*. Autor ujął ten problem poprzez pryzmat relacji: *etyka a ekonomia* oraz *etyka a prawo* w perspektywę katolicyzmu, kolektywizmu i liberalizmu. Rozważania te zostały potraktowane jako wyraz niepokoju dotyczącego tendencji zmierzających bądź do uwikłania etyki w spory światopoglądowe i ideologiczne, bądź do eliminowania jej z badań zjawisk społecznych. Autor opowiedział się za ideą równorzędności i postulował konieczność współdziałania etyki z innymi naukami społecznymi.

Mgr Małgorzata Frankiewicz (IF UJ) w referacie *Znaczenie rozstrzygnięć ontologicznych dla etyki* podjęła próbę przedstawienia wzajemnych zależności między ontologią a etyką. W wyróżnionych wizjach bytu: parmenidejskiej, heraklitejskiej i holistycznej — tej ostatniej przypisała znaczenie szczególne, jako najczęściej stanowiącej punkt wyjścia dla rozważań etycznych. W wyniku dyskusji ujawniły się ostre różnice teoretyczne między epistemologiczną a ontologiczną perspektywą uprawiania etyki.

Trzeci dzień konferencji był poświęcony sprawom organizacyjnym oraz problemom społecznym. Tego dnia gościem konferencji był dr S. Sławiński, wicedyrektor Departamentu Kształcenia Ogólnego MEN. Dr S. Sławiński określił współczesny system edukacji jako wysoce destruktywny wskazując, że młodzież uczy się dla spełnienia wymogów formalnych, nie zaś dla własnego rozwoju. Należy dokonać „zmian mentalnych” w polskiej szkole, tzn. zmian w filozofii kształcenia polegającej na przeformowaniu relacji: nauczyciel — uczeń. Także w środowisku akademickim należałoby dążyć do przekształcenia modelu nauczyciela: zamiast „funkcjonariusza” realizującego sztywny program, osoba wspomagająca rozwój edukacji studenta. W tym celu konieczne jest wprowadzenie różnorodności programów w ramach tych samych lub podobnych przedmiotów zamiast monopolu programowego. Studenci winni być współodpowiedzialni za „własną ścieżkę zdarzeń edukacyjnych” mając możliwość wyboru przedmiotów. Proponowane zmiany dotyczą postaw i są niezależne od „skromnych środków budżetowych”. Zdaniem S. Sławińskiego, filozofia powinna być przedmiotem obowiązkowym dla osób zdających maturę. Niepokoi — obserwowane obecnie — lekceważenie filozofii i pomijanie jej roli jako fundamentu kultury. Przedmiotem ożywionej dyskusji była ministerialna

„Koncepcja Kształcenia ogólnego w polskich szkołach” proponująca antropologizację procesu edukacji.

Dr Tadeusz Fuks (prawnik, PAN) przedstawił zebranyemu założenia, cele i metody działania komisji pojedynstwa społecznego, zwracając uwagę na to, że ta cenna inicjatywa społeczna zamiera z powodu braku młodych ludzi zainteresowanych tą akcją. Dr T. Fuks podkreślił potrzebę i konieczność współpracy z etykami i zaapelował o włączenie się do działań komisji łagodzących konflikty społeczne.

W trzecim dniu konferencji — po przedyskutowaniu wielu propozycji i wniosków — powołano Komitet Założycielski Sekcji Etyki przy PTF, zobowiązując wybrane osoby do opracowania programu działania i podjęcia kroków zmierzających do zarejestrowania Sekcji Etyki.

Dnia 10 I 1992 roku odbyło się posiedzenie Komitetu Założycielskiego Sekcji Etyki przy PTF, na którym zostały opracowane dokumenty konieczne do rejestracji Sekcji oraz przedstawiony niżej *Komunikat* oraz *Program działania*.

KOMUNIKAT

W dniach 9, 10, 11 XII 1991 odbyła się w Uniwersytecie Warszawskim ogólnopolska konferencja etyków poświęcona problemom wynikającym z obecnego stanu polskiej etyki.

Uczestnicy konferencji uznali, iż kryzys etyki rozumianej jako dyscyplina teoretyczna, niepokojący stan moralności społeczeństwa polskiego oraz dezintegracja środowisk naukowych, budzą niepokój i napawają głęboką troską. Zebrani zaakceptowali propozycję powołania Sekcji Etyki przy Polskim Towarzystwie Filozoficznym, która miałaby dążyć do zmiany istniejącej sytuacji. Głównym celem Sekcji Etyki PTF będzie działanie na rzecz integracji środowiska etyków, ułatwianie kontaktów naukowych i inspirowanie badań teoretycznych, współorganizacji nauczania etyki w szkołach i wyższych uczelniach oraz inicjowanie prac edytorskich i przekładowych w dziedzinie etyki. Uczestnicy konferencji powołali Komitet Założycielski Sekcji Etyki PTF zobowiązując wybrane osoby do opracowania programu działalności oraz rejestracji Sekcji Etyki PTF.

Wszyscy zainteresowani udziałem w pracach Sekcji Etyki PTF mogą uzyskać bliższe informacje kontaktując się z członkami Komitetu Założycielskiego:

- dr hab. Ludmiła Łapińska,
ul. Puszczyka 14 m. 9, 02-777 Warszawa, tel. 641 67 42;
- dr Ryszard Wiśniewski,
ul. Konstytucji 3 Maja 23 m. 3, 87-100 Toruń, tel. 48 73 18;
- dr Janusz Sekuła,
ul. Bieszczadzka 5 m. 6, 08-103 Siedlce, tel. 29 899;
- mgr Joanna Dudek,
ul. Rydza Śmigłego 9 m. 10, 65-613 Zielona Góra, tel. 61 881;
- mgr Maciej Woźniczka,
ul. Armii Krajowej 36 A, 42-200 Częstochowa, tel. Łódź 81 90 44.

Zapraszamy do współpracy!

Komitet Założycielski Sekcji Etyki PTF

PROGRAM DZIAŁANIA SEKCJI ETYKI
POLSKIEGO TOWARZYSTWA FILOZOFICZNEGO

- I Głównym celem Sekcji Etyki przy PTF jest działanie na rzecz integracji środowiska etyków, ułatwianie kontaktów naukowych i inspirowanie badań teoretycznych, współorganizowanie nauczania etyki w szkołach i wyższych uczelniach oraz inicjowanie prac edytorskich i przekładowych w dziedzinie etyki.
- II Powyższe cele mają być realizowane poprzez:
1. Organizowanie konferencji merytorycznych oraz cyklicznych spotkań poświęconych:
    - a) analizie moralnych aspektów życia społecznego,
    - b) dyskusji o sprawach związanych z nauczaniem etyki,
    - c) rozważaniu problemów środowiska etyków;
  2. Werbalizowanie opinii członków Sekcji Etyki na temat istotnych spraw społecznych;
  3. Ułatwianie kontaktów osób zainteresowanych etyką;
  4. Informowanie o powstających (nawet nie publikowanych) pracach oraz przygotowywanie wykazów publikacji w dziedzinie etyki;
  5. Podejmowanie przedsięwzięć interdyscyplinarnych;
  6. Nawiązywanie współpracy z ośrodkami zagranicznymi.
- III W związku z powyższym proponujemy:
1. Powołanie zespołu przygotowującego „Biuletyn Wewnętrzny Sekcji Etyki przy PTF”, który miałby informować członków Sekcji oraz kompetentne instytucje o planowanych konferencjach, spotkaniach, dyskusjach oraz kontaktach z organizacjami i osobami zainteresowanymi etyką, a także pojawiających się publikacjach w dziedzinie etyki;
  2. Powołanie zespołu edytorskiego przygotowującego listę prac z dziedziny etyki, które należałoby opublikować lub przetłumaczyć, poszukującego sponsorów i wydawców, koordynującego prace przekładowe i wydawnicze.
- IV Członkami Sekcji Etyki mogą być członkowie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego zainteresowani problemami etyki.

Komitet Założycielski
Sekcji Etyki PTF